

РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

УДК658.589:339.187.62

РОЛЬ ЛІЗИНГУ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

О. В. Прокопенко, д.е.н., професор

В. Ю. Школа, к.е.н., доцент

В. О. Касьяненко, к.е.н., доцент

Сумський державний університет

В статті розглянуто роль та теоретичні засади лізингу як засобу забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Проаналізовано стримуючі фактори розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, запропоновано схему взаємовідносин учасників лізингової угоди. На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду застосування лізингу запропоновано класифікацію його видів, а також виділено їх недоліки та переваги.

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, лізингодавець, лізингоотримувач, інноваційний розвиток

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах дестабілізації світової економіки проблема пошуку альтернативних джерел фінансування інноваційного розвитку підприємств набуває все більшого значення. Одним з альтернативних шляхів вирішення цієї проблеми є лізинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Останнім часом у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців теоретико-методологічним та практичним аспектам лізингу в усіх сферах національної та міжнародної економіки приділяється все більше уваги. Однак дотепер не створено чіткої класифікації видів лізингових угод, а також немає повного аналізу недоліків та переваг існуючих видів лізингу, хоча ці питання є особливо актуальними для вітчизняних товаровиробників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є формування теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку на основі лізингу, для реалізації якої були поставлені такі завдання: проаналізувати фактори, що стримують розвиток інноваційної активності вітчизняних підприємств; дослідити та удосконалити економічні основи лізингу; дослідити вітчизняний та зарубіжний досвід використання лізингу у господарській діяльності; визначити переваги та недоліки різних видів лізингових операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогоднішній день інноваційна активність більшості промислових підприємств залишається досить низькою (рис. 1). Серед факторів, які обумовлюють таку динаміку

інноваційного розвитку вітчизняного виробництва, є недостатність фінансових ресурсів. Так, основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств. Так, у 2012 р. їх частка становила 63,9% загального обсягу витрат (проти 52,9% у 2011р.); частка кредитів склала відповідно 21,0% (38,3%), фінансова підтримка держави – 2,2% (3,7%), кошти іноземних та вітчизняних інвесторів – 8,7% і 1,3% відповідно (0,4% і 0,3%) [1]. В сучасних умовах розвитку світової та вітчизняної економіки традиційні джерела фінансування не в змозі повністю забезпечити постійно зростаючих потреб. Використання власних коштів підприємств на зазначені цілі стає неможливим через низьку рентабельність та збитковість його діяльності (табл. 1). Залучення кредитних ресурсів в цих умовах також стає проблематичним. У такій ситуації важливою формою забезпечення інноваційно-інвестиційних проектів стає лізинг, застосування якого сприятиме як поширенню інноваційної продукції (зокрема устаткування), забезпеченню модернізації та оновлення матеріально-технічної бази підприємства сучасною технікою.

Сьогодні єдиного міжнародного визначення лізингу не існує. На погляд авторів, *лізинг* – це цивільно-правові відносини між фізичними та (або) юридичними особами, що спрямовані на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягають в наданні лізингодавцем у виключне користування на певний термін лізингоотримувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоотримувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоотримувачем періодичних лізингових платежів. Лізинг слід розглядати як операцію з передачі майна, що є власністю лізингодавця, у користування лізингоотримувача за його ініціативою.

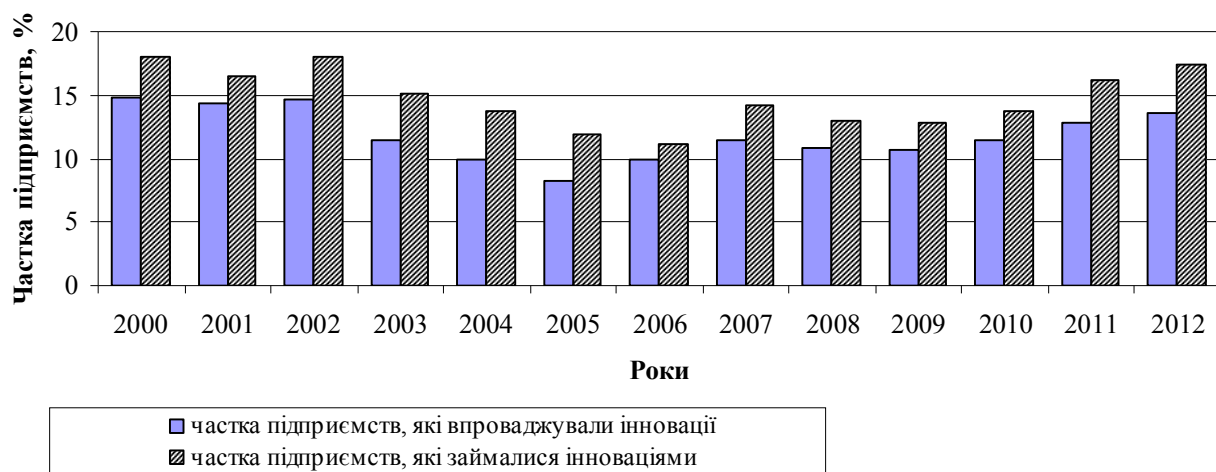

Рис. 1 Динаміка змін інноваційної активності підприємств в Україні (складено за даними [1])

Таблиця 1

Динаміка рентабельності та частки збиткових підприємств (складено за даними [1])

Роки	Рентабельність підприємств, %		Частка підприємств, які отримали збиток, %	
	за видами економічної діяльності	за видами промислової діяльності	за видами економічної діяльності	за видами промислової діяльності
2008	3,9	4,9	–	–
2009	3,3	1,8	39,9	40,3
2010	4,0	3,6	41,0	40,8
2011	5,9	4,7	34,9	37,4
2012	4,5	3,5	39,1	42,9

У класичній лізинговій угоді беруть участь три суб'єкти: лізингодавець (власник предмета лізингу), лізингоотримувач (суб'єкт, що отримує у користування предмет лізингу), постачальник (продавець, виробник об'єкта лізингу), взаємовід-

носини між якими схематично показано на рис. 2. Слід зазначити, що зазначена система взаємовідносин спрощується, якщо постачальник є також лізингодавцем, як це показано на рис. 2. пунктирною лінією.

Рис. 2 Взаємовідносини учасників лізингової угоди

Обов'язковою умовою здійснення лізингових операцій є наявність угоди про використання майна на весь термін його перебування у власності лізингоотримувача та компенсація лізингодавцю витрат, пов'язаних з придбанням майна у власність, за рахунок періодичних лізингових платежів, які повинні забезпечити інвестору норму прибутку не нижче, ніж по звичайних банківських кредитах.

За своєю сутністю лізинг має подвійну природу. З одного боку, він відповідає кредитним відносинам і зберігає сутність кредитних операцій, з іншого – подібний інвестиційному фінансуванню. Отже, за економічною сутністю лізинг є формою кредиту, що надається лізингодавцем лізингоотримувачу у вигляді майна, яке передано

у використання, або формою інвестування в економіку, альтернативній банківській позичці. В цілому лізингові операції слід розглядати як новий та особливий вид фінансування інвестиційної діяльності та як сучасну перспективну антикризову технологію розвитку цього процесу.

На сьогоднішній день в економіці західних країн лізинг є ефективним фактором інвестиційного розвитку, забезпечуючи її конкурентоздатність на світовому ринку. Його обсяг складає 20% усієї світової інвестиційної діяльності. Характерною сучасною рисою лізингу є його тяжіння до промислово стабільно розвинутих країн (США, країн Західної Європи, Японії). За останній час намітилася тенденція швидкого зростання обсягів лізингових операцій та активне впровадження їх у

країнах третього світу та країнах середнього рівня. Так, для окремих країн щорічний приріст лізингових угод за останні роки склав 30 – 40%.

Високими темпами розвивається міжнародний лізинг. Обсяг інтернаціональних лізингових операцій за різними оцінками склав приблизно 3% світового експорту–імпорту техніки. Зокрема, лізинговий експорт характерний, головним чином, для найбільш розвинутих країн, лізинговий імпорту – для країн із середнім рівнем економічного розвитку. На сьогоднішній день найбільш популярний лізинг промислового устаткування, літаків, судів, обчислювальної техніки, приладів.

В сучасних умовах розвитку економіки України лізинг є однією з найважливіших потенційних компонентів інвестиційного фінансування та забезпечення інноваційної діяльності. Перші спроби застосування лізингових операцій у нашій країні почалися з середини 1989 р. в наслідок переведення підприємств на орендні форми господарювання та включення лізингу до переліків банківських операцій. На той час широкого поширення він не одержав. Це пов'язано з низкою проблем, що встали на шляху його розвитку, і на сьогоднішній день залишаються не повністю вирішеними:

- недосконалість законодавчої бази щодо забезпечення лізингових операцій;
- встановлення основним регулюючим показником в лізингових угодах терміну амортизації;
- відсутність податкових пільг для лізингодавців і кредиторів;
- проблема своєчасного та повного погашення лізингових платежів та банківських кредитів;
- високі кредитні ставки.

Однак, незважаючи на вище викладені стримуючі фактори, за останні роки обсяги лізингових інвестицій в українську економіку зросли на 30% і складають 3% загального обсягу інвестицій. Сьогодні – це ціла індустрія, де мають місце орендні відносини, елементи кредитного фінансування, розрахунки по боргових зобов'язаннях та інші фінансові механізми. В Україні станом на 30.09.2012 зареєстровано 235 юридичних осіб-лізингодавців, які віднесені до Переліку юридичних осіб, що мають право надавати фінансові послуги, та перебувають на обліку в Нацкомфінпослуг, та 94 фінансові компанії, які внесено до Державного реєстру фінансових установ, що надають послуги фінансового лізингу [2]. Найбільш реальними суб'єктами господарювання, з погляду наявності необхідних для лізингу фінансових ресурсів, є банки (75-80% всіх лізингових компаній у світі створені банками). Крім того, окремими елементами лізингової системи є Державний лізинговий фонд, підпорядкований АПК, лізингова компанія ВАТ «Украгроінвест», ВАТ «Укртранслізинг», створені рішенням уряду, ЗАТ «Укрдержлізинг», а також комерційні компанії, об'єднані Всеукраїнською асоціацією «Укрлізинг», і «неасоційовані» оператори ринку.

Загальна структура лізингових операцій показана на рис. 3.

Важливу роль у розвитку лізингового бізнесу в нашій країні відіграють спеціальні міждержавні угоди, вільні економічні зони, формування спільного лізингового простору, співробітництво з країнами СНД та міжнародні фінансові організації: Міжнародна фінансова корпорація, Агентство міжнародного розвитку (США), Світовий банк.

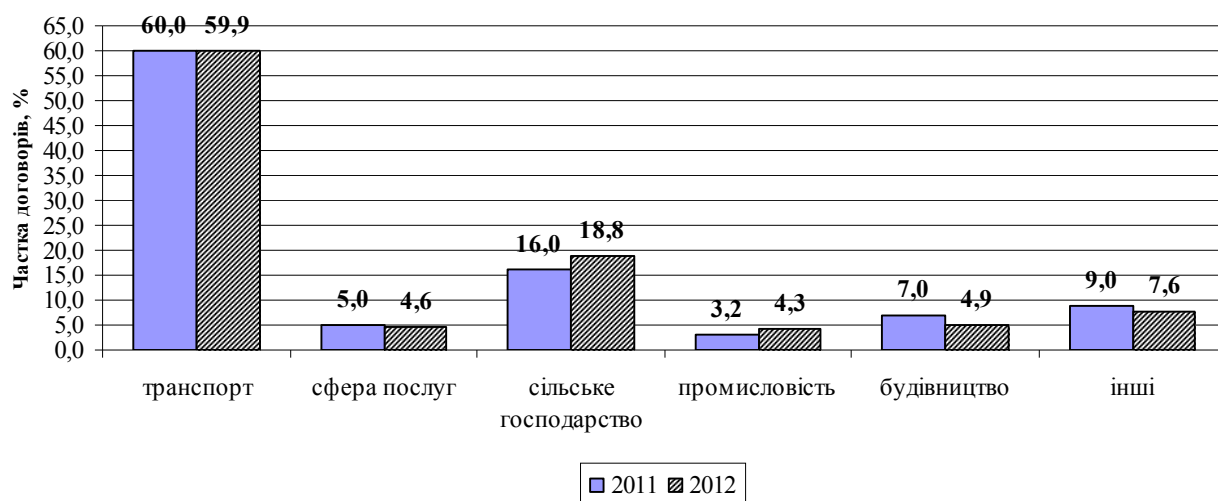

Рис. 3 Розподіл вартості договорів фінансового лізингу в Україні (складено за даними [2])

Світова практика виробила численні варіанти лізингових угод, однак дотепер не здійснено їх чіткої структуризації та не створено систематиза-

ції видів лізингу. На рис. 4 автором запропонована класифікація видів лізингу залежно від ознак, які приймаються до уваги.

ЛІЗИНГ

класифікаційні ознаки

Склад учасників	Характер платежів	Ступінь окупності	Обсяги обслуговування	Сектор ринку	Спосіб фінансування	Тип майна	Наміри учасників	Цільове призначення
прямий	грошовий	фінансовий	чистий	внутрішньо-національний	за рахунок власних коштів	багато-масштабний лізинг	поновлений	дійсний
зворотній	компенсаційний	оперативний	«мокрый»	зовнішній (міжнародний)	за рахунок залучених коштів	лізинг нерухомості	терміновий	фіктивний (спекулятивний)
непрямий			з частковим набором послуг	спеціальний		лізинг рухомого майна		
трьохсторонній	спекулятивний			імпорتنний	роздільний			
багатосторонній				експортний				
				транзитний				

Рис. 4 Класифікація видів лізингу

Існування великої кількості різновидів лізингових операцій доводить його активне застосування у господарській діяльності підприємств. Широке поширення у світовій практиці пояснюється його перевагами, основними з яких є:

- зростання виробничого потенціалу та використання нової техніки, високих технологій, які відповідають новітнім розробкам, світовим стандартам та вимогам, без значних одноразових витрат;
- повне кредитування з боку лізингодавця без умови негайного початку платежів;
- більш гнучкий порядок здійснення лізингових платежів;
- висока ступінь захисту кредитора (забезпеченням угоди є саме устаткування);
- можливість випробування устаткування до придбання та повернення при виявленні невідповідностей;
- забезпечення ефективного використання основних засобів шляхом оренди їх лише на час фактичної експлуатації;
- уникнення витрат, пов'язаних з моральним старінням машин і устаткування;
- отримання податкових пільг державна підтримка лізингу;
- можливість вибору при закінченні терміну угоди;
- забезпечення розвитку і диверсифікованості ринку засобів виробництва;
- сприяння реалізації державних інтересів;
- збереження кредитної лінії;
- можливість управління та контролю за фінансовими потоками завдяки їх узгодженості.

Таким чином, в умовах ринкових відносин лізинг дає можливість вижити малим, середнім і великим підприємствам. Для підприємств-виробників лізинг вирішує проблему одержання оплати за продукцію. Для орендодавця лізинг є ефективним способом вкладення капіталу. У то-

му випадку, якщо лізингодавцем виступає банк, розширюється коло його операцій, зростає кількість клієнтів, зменшується ризик втрати від неплатоспроможності клієнтів, сума лізингових платежів може бути вище порівняно з процентною ставкою по кредиту.

У той же час слід зазначити ряд недоліків, властивих лізингу:

- операції відрізняються складною організацією через значну кількість учасників;
- підготовка лізингової угоди потребує багато часу;
- ризик морального старіння майна лягає на лізингодавця;
- великі адміністративно-господарські витрати.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розглянуті переваги і недоліки лізингових операцій дають можливість зробити висновки про ефективність лізингової діяльності для економіки країни. У першу чергу, це ефект розширення виробничих потужностей, по-друге, – сприяння науково-технічному прогресу. Завдяки лізинговим операціям досягнення науки і техніки швидше проникають у господарські структури, виробники одержують додатковий капітал від реалізації своєї продукції, прискорюється відновлення виробництва, що особливо важливо для розвитку наукоємних галузей. У той же час лізинг робить більш доступними багато видів високовартісного устаткування, розширюється коло його споживачів за рахунок малого і середнього бізнесу.

Досить актуальним напрямком подальших досліджень представляється створення алгоритму вибору та розробки схеми лізингових операцій на основі існуючих видів лізингу в конкретних умовах господарювання.

Список використаної літератури:

1. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/fk_3_kv2012.pdf

Рассмотрены роль и теоретические основы лизинга как средства обеспечения инновационного развития предприятия, предложена схема взаимоотношений участников лизингового соглашения. В статье проанализированы сдерживающие факторы развития инновационной деятельности отечественных предприятий. На основе анализа отечественного и зарубежного опыта использования лизинга предложена классификация его видов, а также выделены их недостатки и преимущества.

Ключевые слова: лизинг, финансовый лизинг, лизингодатель, лизингополучатель, инновационное развитие

In the article the role and theoretical bases of leasing as backer-ups of innovative process are considered. The retentive factors of development of innovative activity of domestic enterprises are analysed, the chart of mutual relations of participants of leasing agreement is offered. On the basis of analysis of domestic and foreign experience of the use leasing classification of his kinds is offered, and also their failings and advantages are selected.

Keywords: leasing, financial leasing, lessor, lessee, innovative development

Дата надходження до редакції: 07.05.2013
Рецензент: д.е.н., професор Ілляшенко С.М.

УДК 338.48:526

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ У КОРМОВИРОБНИЦТВІ

І. Ф. Грабчук, к.е.н., Житомирський національний агроекологічний університет

В статті обґрунтовано теоретичні підходи та розроблено практичні рекомендації щодо формування інноваційної складової кормовиробництва. Запропоновано класично-інноваційну систему кормовиробництва та визначено класифікацію інновацій у кормовиробництві.

Ключові слова. Інновації у кормовиробництві: технічні, економічні, організаційно-управлінські, екологічні, маркетингові, правові, соціальні; класично-інноваційна система кормовиробництва.

Постановка проблеми. Кормовиробництво є основою розвитку тваринницької галузі. Його стан і рівень розвитку визначають можливості збільшення поголів'я тварин, підвищення їх продуктивності, поліпшення якості продукції тваринництва та зниження її собівартості. Відомо, що Україна володіє великими земельними площами, частина яких, а точніше близько 22 %, припадає на кормову площу, де виробляються життєво необхідні для тварин кормові ресурси. Однак за останні десятиліття скорочення площ кормових культур у 4 рази та зниження урожайності у 3,3 рази зумовили зменшення обсягів виробництва кормів більше як у 3,8 рази [2, с. 32]. Маючи величезний потенціал для виробництва кормів, якими можна забезпечити значну кількість тварин, і як результат збільшити виробництво тваринницької продукції, наша держава витрачає мільярди доларів на закупівлю сільськогосподарської продукції за кордоном (у тому числі, кормів, м'яса, молока, м'ясних і молочних продуктів тощо), хоча умови для їх виробництва у державі, без сумніву, існують. Однією із причин скрутного становища сучасного вітчизняного кормовиробництва є низька інноваційна активність сільськогосподарських підприємств, безсистемність впровадження нововведень та недосконалість економічного механі-

зму управління інноваційними процесами та інші. За таких умов, виникає об'єктивна необхідність обґрунтування інноваційної складової кормовиробництва, що і визначило актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Ґрунтовне дослідження окремих аспектів інноваційного розвитку й ефективності інновацій в агропромисловому виробництві здійснили у своїх працях вітчизняні науковці: М.В. Зубець, В.В. Козлов, М.Ф. Кропивко, Л.П. Марчук, Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк та інші [1-13]. Їх праці є ґрунтовними, однак аналіз теорії та практики впровадження інновацій у кормовиробництві вказує на низку невіршених проблем, щодо формування і застосування інноваційної складової у кормовиробництві. Це дає підстави стверджувати, що дана проблема потребує проведення окремого дослідження.

Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо формування інноваційної складової кормовиробництва. Об'єктом дослідження є процеси формування інноваційної складової у кормовиробництві.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі можна зустріти думку про те,